

(Поводом текста “[Слика Милана Недића](#)”, НИН бр. 3017)□

“Недићева Србија” не може да се издвоји из оквира војне и политичке ситуације у Европи и на Балкану, Тројног пакта, 27. марта 1941, окупације Југославије, оружаних сукоба у Србији као и послератних збивања. Фиксирање само на један период, или само на једну групу актера - и још горе, на једну личност - даје непотпуну и често искривљену слику приказа догађаја.

Хитлер је тражио да Југославија приступи Тројном пакту у разговору са кнезом Павлом у Берхтестгардену, 4. марта 1941. У то време Француска је била поражена, енглеских трупа је било нешто мало у Египту и Грчкој, Совјетски Савез у “споразуму” са Немачком (Рибентроп-Молотов, 23.08.1939.), Америка ван сукоба, а цео Вермахт слободан.

Војно-стратешка ситуација Југославије је била поражавајућа: слабо наоружање, недостатак муниције, свега 100 тенкова од којих 50 старих, 500 контратенковских топова од којих половина малокалибарских, итд. А на фронту дужине 3.000 км требало се бранити од Немаца, Италијана, Бугара и Мађара.

На Крунском савету (девет чланова) 6. марта, донета је једногласна одлука (кнез Павле није гласао) о приступању Тројном пакту, након прихватања услова југословенске владе (неутралност и интегритет земље, без војних транспорта Немачке преко територије Југославије, да у Солуну и даље поседује иста права која већ има).

Приступ Тројном пакту потписан је 25. марта, два дана касније извршен је пуч, уз одушевљење народа у српским градовима. Сутрадан су настале главобоље након отржењења. Како даље? А 27. март је био *casus belli*. Београд је бомбардован 6. априла, 7. априла Немци су заузели Скопље (надирући са 600 тенкова из Бугарске), 10. априла

Хрватска и Словенија су испале из рата, 17. априла потписана је капитулација. Југославија је спасла душу (Винстон Черчил), али је изгубила тело.

Србија се нашла под режимом војне управе, као једина земља са таквим статусом, у обавези да плаћа издржавање немачке окупаторске војске. Око 300.000 њених грађана било је у заробљеништву, а стотине хиљада избеглица пристизало је на њену територију. Након 22. јуна појавила се и опасност наставка страдања српског народа, позивом комуниста на општи устанак. (“Куцнуо је час када су комунисти дужни подићи народну отворену борбу против окупатора!”; из директиве Коминтерне 1. јула 1941.).

“Апел српском народу” објављен је 13. августа 1941. потписали су људи из политике, привреде, културе, универзитета, цркве, јавни радници, итд., укупно 411 особа. У њему се позива на очување реда и мира и осуђују акције “злочиначког бољшевизма” који настоји “да у земљи изазове пожар уништења и истребљења”. Ни речи о Немцима, нити о сарадњи с њима.

Недић је образовао Владу народног спаса, 29. августа 1941. Био је упознат са могућношћу да се Србија подели између балканских савезника Трећег рајха. Био је и упозорен да би се за ликвидацију немира могле искористити мађарске, бугарске и усташке снаге, а суочавао се и са немачком одлуком да они сами приступе одмазди над целим српским народом (Бранко Петрановић: “Србија у Другом светском рату 1939-1945”, Београд, 1992, стр. 219). То су били разлози зашто се, на крају, прихватио тако ризичне обавезе.

Један од првих задатака је било збрињавање избеглица (прихватање, смештај, исхрана, запослење), за шта се бринуо Комесаријат за избеглице и пресељенике. Ова “расељења лица” била су смештена по окрузима (14 округа и град Београд), укупно 241.011 лица (само евидентираних!), од којих у Београду 53.326. (Петрановић, *ibid*, стр. 124). Процене о укупном броју избеглих и протераних крећу се у распону од 300.000 до 600.000.

Мање успешно је било настојање да се спрече жртве оружаних сукоба. Устаници су нападали, а Немци су одговарали драстично. За 100 убијених Немаца било је стрељано 10.000 талаца (Ваљево, Топола, Крагујевац, Краљево). Услови одмазде били су познати. Комунисти се, међутим, нису обазирали на унутрашње последице, уколико нису биле у вези са остваривањем основног циља: револуционарног преузимања власти. Михаиловић је био против тога да се пренагли с борбом, да би се народ сачувао од

даљих губитака; после првих поразних искустава његове јединице су се повукле из већих акција. (Петрановић, *ibid*, стр. 172 и 170). Недић није имао могућности да спречи та крвопролића: добровољачки одреди основани су тек 15. септембра 1941, у јачини од 3.000 људи. Након протеривања партизана из Србије (пад “Ужичке републике”) није више било такве погибелји, читаве две и по године.

Вредно је приметити да Недићу, “верном следбенику” Хитлера, овај није дозволио да оформи оружане снаге од 30.000 људи (Недићев захтев, усвојен августа 1941), како би обрачун са устаницима била ствар Недићеве владе, без немачких репресалија. Недић се оптужује и за стварање Велике Србије под окриљем Рајха у “новом европском поретку”, а на фронтима није било ниједног српског војника у борби за остварење таквог циља.

“Сматрао је (Недић) да Србија нема шта да тражи у обрачуну великих сила и да јој, по нестанку државе, прети да изгуби и народ” (Душан Батаковић, уредник): “Нова историја српског народа”, Београд 2000, стр. 326).

Комунисти су се без премишљања одлучили за борбу против најсавременије и најјаче војске света 1941, којој се нико успешно није супротставио на копну све до Смоленска и Москве. У другим земљама покрети отпора чекали су повољни тренутак, штедећи непотребне жртве. Изразит пример је наредба Де Гола, 23. октобра 1941, да се обуставе напади на окупатора, због масовних репресалија, у име егзистенцијалних и хуманих разлога. Устанак је подигнут тек након инвазије у Нормандији, јуна 1944. (Петрановић, *ibid*, стр. 292 и 186). Француска је имала око 270.000 погинулих цивила (без Јевреја), жртава рата, бомбардовања и акција покрета отпора (Ф. В. Пузгер: “Историјски атлас света”, Билефелд, 1960, на немачком), Југославија око 700.000 цивила, без Јевреја (истраживања Жерјавића и Кочовића), што је 2,6 пута више него Француска, скоро девет пута више у сразмери броја становника.

Масовним убијањима у последњим данима рата и послератним убијањима идеолошких противника (стварних и проглашених) - више десетина хиљада! - откривено је већ познато: да су комунисти под окриљем антифашистичке борбе водили и борбу за своју револуцију, за власт и за комунистичко друштво. Систем који је завладао у Југославији био је заснован на насилној идеологији која је све своје идеолошке противнике сврставала у исти кош, без обзира на то какву су улогу играли у Другом светском рату. (Тако је, нпр, Тома Максимовић осуђен на 20 године робије, иако је био само комесар за избеглице у Недићевој влади. А др. Петар Зеџ, секретар Српског црвеног крста, осуђен је на смрт (међу првима, децембра 1944), пошто је режиму био политички “опасан”, као бивши сенатор и заменик намесника у Краљевском намесништву).

Критичари “Недићеве Србије” требало би да одговоре на следећа питања: Шта је требало урадити у окупираној Србији, под наведеним околностима? Да ли је сарадња/колаборација, и каквог садржаја, са окупатором била нужна или није? Да ли је уместо Недића требало да буде нека друга личност? Шта је Недићева влада учинила корисно, шта лоше под морањем, а шта је учинила лоше а да није морала? И - најважније - шта није смело да се не учини?

Без одговора на питања ове категорије не може се доћи до објективног одговора на питање где је место Милана Недића у нашој историји.

Јован Ненадов,
Лозана, Швајцарска